

O delu arhivov in zborovanjih

45 let Slovenskega filmskega arhiva pri Arhivu Republike Slovenije

Primarna skrb vsakega naroda v zvezi z nacionalno kinematografijo je zbiranje in varovanje filmskega arhivskega gradiva/nacionalne filmske dediščine. To je edini način, na katerega lahko tudi v svetovnem merilu dokazuje edinstvenost slovenske filmske ustvarjalnosti.

Zato je bil leta 1968 v okviru tedanjega državnega arhiva ustanovljen Slovenski filmski arhiv (SFA). SFA je nastal na podlagi tedanje arhivske zakonodaje, ki je določala, da je film arhivsko gradivo. SFA je druga najstarejša filmska arhivska ustanova na nekdanjem jugoslovanskem prostoru takoj za Jugoslovansko kinoteko, ki je poleg arhivske dejavnosti opravljala tudi kinotečno in je imela dvorane v vseh republiških središčih, tako tudi v Ljubljani. Tedanji slovenski filmski ustvarjalci so se zavedali pomena filmskega arhivskega gradiva za nacionalno identiteto in zato so dosegli, da je ostalo v Sloveniji. Zato je bil SFA ustanovljen prav pri nacionalnem arhivu, saj v okviru svojega delovanja omogoča varstvo javnega in zasebnega arhivskega gradiva kot kulturnega spomenika, ne glede na vrsto, obliko ali nosilec zapisa oziroma medij. SFA vse do današnjih dni uspešno deluje kot sektor znotraj nacionalnega arhiva, Arhiva Republike Slovenije (ARS). Sprva je SFA hranil le filmske trakove, v zadnjih letih pa se je zaradi spremenjenega načina filmskega ustvarjanja in nastanka digitalnih tehnologij njegovo delovno področje razširilo na zbiranje in hrambo filmske in avdiovizualne produkcije v elektronski in digitalni obliki. To ureja arhivski zakon iz leta 2006. Podobno kot pred evropskimi in svetovnimi filmskimi arhivi so pred SFA nove naloge za zagotavljanje dolgoročne hrambe filmskega arhivskega gradiva, nastalega v digitalni obliki. Tu pa je zelo pomembna vloga ARS, ki razvija in vzpostavlja slovenski javni e-arhiv za prevzemanje, hrambo in uporabo arhivskega gradiva v digitalni obliki.

SFA je že ustanovitve zbiral vse slovenske filme, ne glede na zvrst, od dokumentarnih do igranih, od

državne do zasebne produkcije. V centralni evidenci filmskega arhivskega gradiva je bilo konec leta 2012 9.401 naslovov, približno 34.211 tehničnih enot, kolutov in DVD-jev. Samo filmskega traku je približno osem milijonov metrov. Poleg tega hranimo še 3.393 videokaset, od VHS-ov do digitalnih bet, 1.039 nosilcev zvoka ter 175.193 fotografij. Časovni razpon filmskega arhivskega gradiva sega od leta 1905, od prvega slovenskega filmskega posnetka dr. Karola Grossmana, do najnovejše produkcije. V veljavnem arhivskem zakonu (Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih/ZVDAGA) so zelo natančno opredeljene obveznosti producentov pri izročanju filmskega in avdiovizualnega arhivskega gradiva ARS/SFA.

Glede na zgodnjo ustanovitev SFA se Slovenci lahko upravičeno pohvalimo, da je zbranih in ohranjenih več kot 90 % slovenskih filmov, ki v izvorniku predstavljajo unikum slovenske filmske ustvarjalnosti, to pa je bolj izjema kot pravilo. Kot primer lahko navedemo, da je SFA samo lani pridobil 887 filmskih naslovov na filmskih kolutih, DVD-jih, blu rayih, trdih diskih, 464 videokaset, od DVD-jev do digitalnih bet in 443 zvočnih zapisov. Izročitev je bila opravljena na podlagi izročitve po zakonu, z odkupi, darili ali kot depozit (hramba). SFA hrani tudi arhivsko spisovno gradivo javnih ustanov, povezanih s filmsko produkcijo, na primer Triglav filma, Vibe in filmskih ustvarjalcev, predvsem režiserjev.

Med pomembnejšimi nalogami SFA je zagotavljanje dostopnosti in uporabe filmskega arhivskega gradiva. Prvi korak do tega je tehnična in strokovna obdelava prevzetega gradiva. Dostop bo uporabnikom omogočen v kratkem preko arhivskega informacijskega sistema scopeArchive, kajti do sedaj je bila podatkovna baza omejena le na interno uporabo. Arhivsko filmsko gradivo je uporabno za študijske, raziskovalne, kulturne in komercialne namene ob upoštevanju avtorskega prava. Število uporabnikov se povečuje, to pa kaže tudi

statistika. Tako je bilo uporabnikom v letu 2012 predvajanih 1.067 naslovov na filmskem traku ali 1.382 filmskih kolotov, poleg tega pa še 399 enot na drugih nosilcih (od VHS-ov do digitalne bete). Poleg tega predstavljamo filmsko arhivsko gradivo tudi na rednih tedenskih večerih v dvorani Slovenske kinoteke, na večerih SFA in drugod: na 66 projekcijah je bilo predvajano 32 celovečernih in 202 kratkih filmov s filmskega traku ter 42 naslovov na drugih nosilcih.

Za vso to količino filmskega, fotografskega in spisovnega gradiva, od evidentiranja, pridobivanja, katalogizacije, tehnične in strokovne obdelave, materialnega varstva, uporabe, reproduciranja, raziskovanja, publiciranja, promocije, razstavne dejavnosti skrbi le sedem zaposlenih, ki strokovno in učinkovito opravljajo svoje delovne naloge in poslanstvo.

Največjo težavo predstavlja zagotavljanje optimalnega materialnega varstva.

V prvi vrsti gre za pomanjkanje ustreznih skladiščnih prostorov. Filmsko arhivsko gradivo se skladišči na sedežu ARS, v vadbem centru v Gotenici, gorljivi nitratni filmi pa v klimatiziranih prostorih v posebnem skladišču v Borovcu pri Kočevski Reki. Del že urejenega filmskega arhivskega gradiva pa je zaradi pomanjkanja prostora v popolnoma neprimernih, neklimatiziranih skladiščih. Žal takemu stanju botruje propadli projekt filmskih skladišč v kletnih prostorih nekdanje vojašnice na Roški. Verjetno ni treba poudariti, da je rešitev tega stanja urgentna, zato smo ta problem postavili na prvo mesto. Projekcija je, da se

obdobje filmskega traku končuje, dejstvo pa je, da velja filmski trak še vedno za najbolj zanesljiv nosilec slike in zvoka za trajno hrambo, v primerjavi s hrambo filmov v e-obliki pa je dolgoročno tudi cenejši. Velikih novih prevzemov filmov na filmskih trakovih ne pričakujemo več. Je pa treba poskrbeti za filmsko arhivsko gradivo, ki je že prevzeto. Nujna začasna rešitev bi bila preureditev skladišča na Roški v prvem nadstropju iz skladišča za spisovno v skladišče za filmsko arhivsko gradivo. Prostor v velikosti 100 kvadratnih metrov bi bilo treba izolirati in opremiti z ustrežno klimatsko napravo, to pa bi omogočalo ustrezne mikroklimatske razmere. S tem bi rešili vsaj filmsko arhivsko gradivo, ki je v neklimatiziranih prostorih in del gradiva v prenatrpanih, sicer klimatiziranih skladiščih. Za trajno rešitev pa bi bila potrebna graditev novih filmskih skladišč za potrebe SFA kot tudi Slovenske kinoteke.

Za ustrežno materialno varstvo sta potrebna tudi restavracija in kopiranje filmskega arhivskega gradiva, posnetega na filmski trak. S tem sta zagotovljeni trajnost hrambe in dostopnost. Pri tem je treba v prvi vrsti zagotoviti filmske kopije za tiste filme, ki jih nimajo in obstajajo le v izvorniku (to velja predvsem za filme na 16-milimetrskem filmskem traku), in seveda redno kopiranje tistih filmov, katerih kopije so zaradi uporabe, starosti ali slabe kvalitete izdelave v preteklosti neustrezne za ogled.

Za zagotavljanje dolgoročne hrambe in dostopnosti vsebin gradiva, izvorno posnetega v digitalni obliki, je potrebno, če ga hočemo ohraniti v izvorni, nekompre-

sirani obliki, zagotoviti ustrezno strojno in programsko opremo za trajno hrambo in dostopanje do vsebin, to pa je povezano z dodatnimi tehnološkimi, finančnimi in kadrovskimi viri.

Kadrovska podhranjenost je problem, ki smo ga že nakazali in je vezan na starosti zaposlenih (najkasneje v treh letih bosta morala dva uslužbenca v pokoj) ter na ustrezno strokovno usposobljenosti, glede na dejstvo, da se tehnologija hrambe filmskega arhivskega gradiva v e-obliki povečuje.

Ob 45-letnici obstoja in delovanja SFA je bila 23. septembra 2013 v Dvorani Silvana Furlana v Slovenski kinoteki slavnostna akademija, udeležil pa se je tudi minister za kulturo Republike Slovenije dr. Uroš Grilc (kot osrednji govornik) poleg direktorja Arhiva Republike Slovenije mag. Bojana Cvelfarja in vodje SFA mag. Lojza Tršana. Sledila je projekcija celovečernega filma Francija Slaka Ko zaprem oči. Pred tem pa so bili predvajani kratki filmi po izbiri sodelavcev SFA, ki so ponazarjali časovno in vsebinsko determinanto filmskega arhivskega gradiva, filmski posnetki dr. Karola Grossmanna Na domačem vrtu iz leta 1906, Mladina gradi režiserja Franceta Štiglica iz leta 1946, Kje je železna zavesa Maka Sajka iz leta 1961, Nedelja v bolnici Jožeta Pogačnika iz leta 1969, Puščica Mikija Mustra iz 1960., Sama čista resnica Boštjana Hladnika iz 1969. ter na Adrian režiserke Maje Weiss iz leta 1998.

Zaznamovanje 45-letnice SFA je bilo zasnovano s poudarkom na pomenu filmskega arhivskega gradiva kot kulturnega spomenika, kot vizualnega ogledala preteklosti. Praznovanje je potrditev zaveze o varovanju filmskega arhivskega gradiva, hkrati pa izziv za prezentacijo tega kot vira časa in prostora, kot dokazila o obstajanju in življenju, bivanju in napredku ter vse obsegajoči kulturi in umetnosti v slovenskem in širšem prostoru.

Lojz Tršan, Tatjana Rezec Stibilj

Delavnica Programa usposabljanja za raziskovanje provenience (Provenance Research Training Program), Zagreb, Hrvaška, 10.–15. marec 2013

Program usposabljanja za raziskovanje provenience

V Zagrebu, v prostorih Hrvaškega državnega arhiva, je bila v tednu od 10. do 15. marca organizirana delavnica Program usposabljanja za raziskovanje provenience. Program usposabljanja za raziskovanje provenience ali skrajšano PRTP (Provenance Research Training Programme) je projekt inštituta ESLI (European Shoah Legacy Institute). Ustanovilo ga je češko ministrstvo za zunanje zadeve. Program se osredotoča na problematiko raziskovanja izvora in usode umetnin, judovskih ceremonialnih umetnin oziroma predmetov (*Judaica*) in nasploh kulturne lastnine, ki so jo odtujili oziroma zaplenili nacisti. Namenjen je strokovnjakom,

ki se ukvarjajo s povezanimi vprašanji iz obdobja tretjega rajha. Vsako leto so tako organizirane enotedenske delavnice, ki naj bi pripomogle k boljši usposobljenosti in povezovanju strokovnjakov s tega področja. Program namreč vzpostavlja mednarodno mrežo strokovnjakov oziroma raziskovalcev z vseh koncev sveta, ki bi med seboj sodelovali.

Leta 2011 sta program idejno zasnovala in razvila Marc Masurovsky, zgodovinar in predsednik delovne skupine za umetnine, konfiskirane in zaplenjene s strani nacistov, in Michaela Sidenberg, kuratorica likovne umetnosti v Judovskem muzeju v Pragi ter članica upravnega odbora ESLI inštituta, v sodelovanju s Felicitas Heimann - Jelinek, kuratorico in svetovalko ter predsednico delovne skupine za Judaico in judovsko lastnino posvetovalnega sveta inštituta ESLI, ter z drugimi strokovnjaki posvetovalnega sveta ESLI. Med nameni programa je v prvi vrsti promoviranje uporabe raziskovalnih dosežkov in teoretičnega znanja v dialogu in dejanjih v okviru restitucije, kot tudi nuditi uslugo in podporo raziskovalcem na področju raziskav provenience preko izboljšane raziskovalne infrastrukture, kjer bi se izmenjevale izkušnje in informacije, ki bi pripomogle k uspešnemu reševanju primerov vračanja kulturnih dobrin. Prva tovrstna delavnica je bila leta 2012 organizirana v Magdeburgu, ki je tudi center raziskovanja provenience v Nemčiji in tako je bilo to mesto najprimernejše za prvo tako delavnico. Druga tovrstna delavnica je bila organizirana pod pokroviteljstvom ministrstva za kulturo Republike Hrvaške. Gostitelji delavnice so bili tako Muzejski dokumentacijski center, Hrvaški državni arhiv, Spominski center Jaseenovac ter Documenta.

Izbor udeležencev

Delavnica programa usposabljanja za raziskovanje provenience je namenjena strokovnjakom, ki delajo v arhivih, muzejih, knjižnicah, dražbenih hišah, galerijah, pravnikom in odvetnikom, ki se srečujejo z vprašanji restitucije, zavarovalnim agentom in cenilcem, vladnim in nevladnim organizacijam, ki se ukvarjajo s problematiko po holokavstu, uradnikom, ki se ukvarjajo s problematiko kulturne lastnine, neodvisnim raziskovalcem, študentom zgodovine, umetnostne zgodovine in sorodnih področij, vsekakor tudi arhivistike.

Izbirna komisija za udeležbo na delavnici (sestavljali so jo direktor Marc Masurovsky, članica upravnega odbora inštituta ESLI Misha Sidenberg, predstavnica gostitelja Višnja Zgaga¹ ter predavatelj Willi Korte,²

¹ Direktorica Muzejskega dokumentacijskega centra v Zagrebu. Glej: <http://www.mdc.hr/hr/mdc/o-nama/djelatnici/> (04.10.2013).

² Pravnik in doktor zgodovine, sicer predavatelj na univerzi Free University of Berlin, Ludwig Maximilian z Univerze v Münchnu Univerze Georgetown v Washingtonu. Glej: <http://provenanceresearch.org/contact-us/people> (04.10.2013).

Agnes Peresztegi³ ter Victoria Reed⁴ je izmed številnih prijavljenih izbrala 48 udeležencev iz 18 držav: Avstrije, Bosne in Hercegovine, Bolgarije, Kanade, Hrvaške, Češke republike, Francije, Nemčije, Grčije, Madžarske, Izraela, Makedonije, Nizozemske, Poljske, Slovenije, Španije, Ukrajine in Združenih držav Amerike. Med njimi smo bili arhivisti, kustosi, samostojni raziskovalci, zgodovinarji in umetnostni zgodovinarji, mednarodni odvetniki, ki se ukvarjajo z vračanjem premoženja, in dediči tistih, ki jim je bilo premoženje odvzeto.

Vsebinski sklopi

Delavnica je tematsko zajela spoznavanje zgodovinskega ozadja problematike zaplenjene lastnine, oris mednarodnega tržišča kulturnih dobrin pod nacisti, kupovanje in prodajo umetnin v nacistični Evropi, oris nacistične »kulturne« politike, usodo judovskih umetnikov v času tretjega rajha, uničenje judovskih skupnosti, muzejev, arhivov in knjižnic, organizacijo in racionalizacijo zaplembe kulturnih dobrin v nacistični Evropi, vprašanje repatriacije in restitucije. Udeleženci so spoznavali metodološki pristop pri raziskovanju

zgodovine lastništva umetniškega dela, kot tudi forenzične preiskovalne pristope ter pravne in etične vsebine, zajete v zakonodajah, ki so vezane na restitucijo kulturnih dobrin.

Program usposabljanja se je začel v nedeljo, 10. marca, v hotelu Dubrovnik, s predstavitvijo programa in predavateljev. V večernih urah smo bili vsi udeleženci povabljeni v prostore gostitelja Hrvaškega državnega arhiva, kjer je bila organizirana slovesna dobrodošlica. Vse navzoče sta pozdravili direktorica arhiva Vlatka Lemić in direktorica Muzejskega dokumentacijskega centra Višnja Zgaga. Prihodnjih pet dni je delavnica potekala v prostorih Hrvaškega državnega arhiva.

V uvodnih predavanjih nam je umetnostni zgodovinar Konstantin Akinsha predstavil zgodbo hrvaške intrigantne osebnosti, Anteja Topića Mimara, ki si je pod krinko jugoslovanskega predstavnika za restitucijo leta 1945 prisvojil več sto umetniških del in predmetov. Večina teh umetnin je sicer končala v jugoslovanskih, zdaj hrvaških zbirkah, še posebej Muzeja Mimara. Ob koncu prispevka je bilo sklenjeno, da bi morale hrvaške oblasti čim prej začeti preiskovati izvor vseh predmetov, ki jih je Ante Topić Mimara imel v lasti.

Willi Korte, Marc Masurovsky in Agnes Peresztegi so za začetek postavili nekaj vprašanj, ki so pomembna pri raziskovanju provenienc. Prav tako sta Willi Korte in Agnes Peresztegi predstavila nekaj študijskih primerov zaplembe premoženja v nacistični Nemčiji ter načine raziskovanja. V nadaljevanju nam je arhivistka Hrvaškega državnega arhiva Rajka Bućin

³ Odvetnica v Budimpešti na Madžarskem, svetovalka in izvršna direktorica komisije za kulturno izterjavo Evrope. Glej: <http://provenanceresearch.org/contact-us/people> (04.10.2013).

⁴ Umetnostna zgodovinarica, kuratorica v Muzeju likovnih umetnosti v Bostonu, odgovorna za raziskovanje provenienc kulturnih del. Glej: <http://provenanceresearch.org/contact-us/people> (04.10.2013).

predstavila arhivsko gradivo, ki se nanaša na odvzem premoženja v času ustaškega režima. Seznanili smo se s tistimi predpisi ustaške oblasti, na podlagi katerih je bilo odtujeno premoženje judov. Rajka Bučin je podala izčrpno poročilo o tem, kje je shranjeno gradivo, ki se nanaša na premoženje, ki so ga odvzele ustaške ali povojne jugoslovanske oblasti. Tema se je nadaljevala z okroglo mizo arhivistov iz Hrvaške, Makedonije, Bosne in Hercegovine ter Slovenije. Predstavili smo arhive, iz katerih smo, in arhivsko gradivo, ki se nanaša na obdobje druge svetovne vojne ter odvzem premoženja. Kako nujno potrebni so arhivi pri raziskavi proveniencije umetniških del in predmetov, je pokazala Victoria Reed, in sicer na podlagi predstavitve svojega dela. Natančno je prikazala metodološki pristop pri preiskovanju in dokazovanju proveniencije umetniških del. Izvor in poznejša usoda umetniških del sta še najbolj sledljiva v arhivskem gradivu. Zanimivo je vedeti, da raziskovanje proveniencije opravlja za bostonski muzej, v katerem je zaposlena, in da je bilo njeno delo uspešno - pohvali se lahko z uspešno rešenimi vprašanji proveniencije in torej z vrnitvijo umetniškega dela prvotnemu lastniku.

V sklopu delavnice so bili predstavljeni tudi različna orodja in pripomočki za preiskovanje proveniencije. Tako je Andrea Baresel-Brand prikazala spletni portal oziroma podatkovno bazo www.lostart.de. Povedala je, kako je ta baza nastala, kako se uporablja in kakšen pomen ima pri raziskovanju proveniencije umetnin in predmetov iz obdobja druge svetovne vojne. Uwe Hartman iz Berlina je kot dopolnitev te predstavitve

podal pregled raziskovanja proveniencije in razvojni proces glede restitucije v povojni Nemčiji.

Tudi Shir Kochavi, raziskovalka proveniencije t. i. predmetov brez lastnika pri družbi Hashava – izraelska družba, ki se ukvarja z iskanjem in restitucijo predmetov, katerih lastniki so žrtve holokavsta, je prikazala svoje delo. Njena naloga je namreč poiskati in dokazati provenienco neidentificiranih predmetov oziroma poiskati možne lastnike. Izpostavila je problem koruptivnega vedenja posameznikov v povojnem času, ki je botroval temu, da je bilo veliko število predmetov 'izgubljenih', podatki o provenienciji pa zabrisani.

Zgodovinsko ozadje in zgodovinska dejstva v zvezi z odvzemom premoženja nacističnega režima je predstavila Patricia Kennedy Grimsted, specialistka za arhivsko gradivo, ki se nanaša na odvzem judovskega premoženja. Dr. Grimstedova je med vodilnimi strokovnjaki za vprašanja restitucije arhivov, knjižnic in kulturnih predmetov, še zlasti z ozemlja nekdanje Sovjetske zveze. Udeleženka iz Kijeva (Ukrajina), Elena Živkova iz Narodnega muzeja umetnosti, je predstavila primer izgube premoženja Bohdana in Varvare Hanenko, Agnieszka-Anna Alston pa usodo judovskih umetnikov in zbiralcev umetnin v Krakovu (Poljska) pred drugo svetovno vojno in pozneje.

Sterjo Nožarov, namestnik državnega tožilca iz Sofije (Bolgarija), je udeležencem delavnice predstavil zakonodajo, ki se dotika kaznivih dejanj, povezanih s kulturno lastnino v Bolgariji, in povezave z Interpolom ter Europolom pa tudi mednarodno nevladno organi-

zacija, ki se neposredno ukvarja z vprašanji zaščite kulturne lastnine. Ob tej predstavitvi se je med udeleženci razvnela debata o učinkovitostih in slabostih bolgarske zakonodaje za to področje.

Zelo zanimiv primer odtujenih predmetov precejšnje vrednosti je predstavila Antonija Milkota z Univerze v Zadru. Njena predstavitev je namreč zajela problematiko predmetov in arhivov, ki jih je italijanski okupator odnesel s seboj v Italijo. Ključne dokumente o izginotju so našli v ameriškem nacionalnem arhivu v Washingtonu. Pozneje se je razvnela burna razprava glede vprašanja neizvedene restitucije, s katerim se danes spopada tudi Republika Slovenija. Dr. Grimstedova je kot politično zelo zanimivo vprašanje izpostavila prav problematiko restitucije držav z območja nekdanje Jugoslavije.

Felicita Heimann - Jelinek in Julie-Marthe Cohen sta razložili, kaj vse sodi v zbirko z imenom Judaica. Predstavili sta pregled zbirk posameznikov, skupnosti oziroma občin ter muzejev iz predvojnega časa in nazoren pregled dogajanja ter vpliva druge svetovne vojne na te zbirke. Julie-Marthe Cohen je predstavila nizozemski primer kraje in restitucije predmetov Judaice med drugo svetovno vojno ter v povojnem času.

Marc Masurovsky je udeležence seznanil s podatkovno zbirko, ki jo je ustanovil Claims Conference in jo gosti Spominski muzej holokavsta Združenih držav (United States Holocaust Memorial Museum) v Washingtonu. Namen te podatkovne baze je v celoti zajeti podatke o provenienci na tisoče predmetov in predstaviti zgodovinske podatke o njih. Podatkovna baza je prosto dostopna in vsebuje podatke iz francoskih, nemških in ameriških arhivov.

Pridobljena spoznanja

Stanje v arhivih na Hrvaškem in v sosednjih državah bi bilo lahko bolj razveseljivo, seveda ob boljšem mednarodnem sodelovanju in večji finančni podpori. Zaposleni v arhivih so strokovno zelo podkovani, vendar jih je premalo, da bi arhivsko gradivo, ki se hrani v teh arhivih, bolje približali javnosti in prenesli na digitalne nosilce. Tako bi bilo v celoti lažje dostopno tudi oddaljenim uporabnikom.

Stanje nacionalnih muzejskih zbirk na Hrvaškem in v sosednjih državah je večinoma podobno kot drugod. Višnja Zgaga nam je predstavila informativno predstavitev kulturnih zbirk, na podlagi katere je bilo moč ugotoviti pomanjkljivo stanje pri katalogizaciji predmetov. Najboljša rešitev za popolno evidenco vseh kulturnih predmetov naj bi bila enotna podatkovna baza, s pomočjo te bi vse kulturne predmete na Hrvaškem popisali in katalogizirali. Podobno kot pri arhivih so tudi muzeji kadrovsko in finančno preveč podhranjeni, da bi lahko zapolnili luknje v poznavanju kulturne dediščine.

Predstavljene teme in diskusija na delavnici so pokazale, da je raziskovanje provenience še kako aktualno

vprašanje na območju držav nekdanje Jugoslavije. Odvzem premoženja se je tu namreč dogajal na več načinov. Med vojno so nemške in italijanske oblasti odvzele premoženje na podlagi rasnih odlokov in sodnih postopkov. Tudi komunistična oblast je že med samo vojno in tudi po njej jemala premoženje narodnim sovražnikom. Vsa ta vprašanja provenience odvzetih predmetov, umetnin, knjig so odprta vprašanja, a postajajo vedno bolj aktualna, saj dediči vztrajno iščejo svoje pravice. In arhivske škatle so tisto mesto, kjer se vedno lahko najdemo številne odgovore.

Delavnica pa ni obravnavala le krivic te vrste. Tudi trpinčenja in pobojev civilistov se je morala dotakniti. Potekala je namreč v prostorih Hrvaškega državnega arhiva, tam pa je bila na ogled razstava pisem Spominskega centra Jasenovac. To je celotnemu šestdnevemu dogodku dalo poseben pečat. Naslednja tovrstna delavnica bo od 1. do 6. decembra 2013 v Vilni.

Aida Škoro Babić

Regionalna delavnica projekta EUscreen XL v Varšavi, 20.–21. maj 2013

Na regionalni delavnici smo se sodelavci projekta EUscreen XL seznanili s postopki pri nadaljevanju projekta. Delavnico je organiziral poljski avdiovizualni inštitut NInA (več o inštitutu na spletni strani www.ninoteka.pl). Ustanova, ki ima najlepše ime med vsemi inštituti, ima tudi najlepše načrte za prihodnost. Zdaj res deluje v stari opuščeni stavbi, ki spominja na nekdanjo vojašnico, toda kmalu bo prejela precejšnja finančna sredstva od ministrstva za kulturo in na ta način ohranila, restavriral in digitalizirala arhivsko gradivo ter omogočila dostop do poljske avdiovizualne kulturne dediščine. Medtem ko pri nas prosimo za evre in cente, gre v tem primeru za milijone tako v zlotih kot v evrih. Torej, predstavili so nam svoje ambiciozne načrte za prihodnost, skupaj z gradbenimi načrti za novo stavbo inštituta s fantastično dvorano za projekcije. Priznati moramo, da čaka delavce inštituta naporna, toda lepa bližnja prihodnost. Za njihovo gradivo pa velja, da ga čaka varna prihodnost.

Uvodni del delavnice je odprla Eve Marie Oesterlen iz britanskega filmskega inštituta BUFVC. Po predstavitvi dosežkov v minulih letih je napovedala nove dejavnosti pri razširitvi projekta. Dosežke projekta EUscreen v prejšnjih letih je povzel tudi naslednji govornik, Rob Turnock iz britanskih akademskih krogov. Predstavil je pomen kriterijev za selekcijo gradiva in selekcioniranje v praksi pri projektih, pri katerih je sodeloval od leta 2001. Po njegovem mnenju je projekt EUscreen naredil velik korak naprej, saj smo pri mednarodnem projektu uskladili poglede na arhivsko stroko med arhivi ustvarjalci, ki gradivo zagotavljajo, kot tudi med arhivi kuratorji, ki za gradivo skrbijo.

(Med arhive ustvarjalce gradiva prištevam tudi RTV Slovenija. V projektu uradno sodeluje kot »content provider«, nacionalne avdiovizualne inštitute bi s pomočjo besedne igre in s ščepcem žlahtnega otoškega humorja imenovali »kontent kuratorje« ali zadovoljne skrbnike, za predstavnike univerz v projektu pa bi ustrezal naziv »kontent raziskovalci«. Smo pa lahko arhivisti zelo zadovoljni s pohvalo, ki nam jo je namenil dr. Turncock, saj je potrdil, da smo »arhivisti zelo pomembni, ker imamo znanje, ki ga nima nihče drug«.

(To je posebej poudaril, ker je iz akademskih krogov in ima dobre izkušnje z arhivi kot »kontent provajderji«).

Mala besedna igra je že napovedala drugega predavatelja, Marca Rendino z rimskega Inštituta Luce, ki je predstavil oziroma ponovil nekatera načela sheme podatkov. Načela je osvežil v času, ki je zelo primeren za trenutno dogajanje v mali državi Sloveniji. V tem času se v televizijskem arhivu intenzivno ukvarjamo z določanjem elementov popisa v novi digitalni aplikaciji. Vse rešitve iz projekta EUscreen XL so ustrezne, potrebno bi jih bilo le prilagoditi posameznim nacionalnim zahtevam in posebnostim. Njegovo predavanje o tezavru v štirinajstih jezikih je tudi vzpodbudilo odločitev, da bi lahko izdelali tezaver v petnajstih oziroma šestnajstih jezikih in s tem prevzeli na tem področju vodilno vlogo v svetu. Tudi pri urejanju avtorskih in sorodnih pravic lahko s pomočjo rešitev v projektu EUscreen XL naredimo velik korak naprej, kakršnega ne bi od nas nihče pričakoval. Gledalcem – naročnikom programov – bomo namreč priznali pomembno vlogo in si na ta način pridobili njihovo naklonjenost in zadovoljstvo s programi RTV Slovenija. Gledalci si to kot glavni sovlagatelji v program tudi zaslužijo. Na tehnična vprašanja, in sicer od vpisa v popisovalno aplikacijo do zaključka popisa, je s predstavitvijo niza zaporedja ukazov odgovoril Arne Stabenau z grškega inštituta NTUA.

Delavnico smo prihodnji dan nadaljevali s tehničnimi vprašanji, obogatitvi nabora metapodatkovnih podatkov in dodajanja vsebin. Za boljše razumevanje tega problema so nam pripravili tehnično demonstracijo. Žal še vedno ne dohajamo tehnološkega napredka ali pa vedno bolj zaostajamo za njim, tako da nam našega znanja na zastarelih računalnikih (z wordom iz prejšnjega stoletja in brez priklopa na splet) ni uspelo preveriti. Po predstavitvi so zaslišali še vsakega družbenika v programu posebej in priznati moramo, da smo se kar dobro izmazali, čeprav smo bili brez potrebnih datotek xml. Ko bomo problem prenosa datotek xml uspešno rešili na ravni RTV-ja, bomo spet lahko dokazali svetu, da lahko kljub slabši tehnični opremljenosti uspešno sodelujemo pri mednarodnih projektih. Pri delu v zaključenem projektu EUscreen smo se namreč izjemno uspešno dokazali in prvi dosegli cilj z dva tisoč datotekami.

Aleksander Lavrenčič

Drugi kongres arhivistov Bosne in Hercegovine, Bihać, Bosna in Hercegovina, 5.–7. junij 2013

Arhivsko združenje Bosne in Hercegovine in Arhiv Unsko-Sanskega kantona v Bihaću sta organizirala tri-dnevni drugi kongres arhivistov Bosne in Hercegovine (BiH) z mednarodno udeležbo. Kongres je potekal od 5. do 7. junija 2013. Tema kongresa je bila »Arhivi v sodobni družbi« z dvema podtemama »Država, politika in arhivi« ter »Arhivi in informacijsko okolje«.

Namen organizatorjev je bil, na kongresu, ki je sicer najpomembnejše zborovanje arhivistov neke države, obravnavati vsa aktualna strokovna, organizacijska in statusna vprašanja arhivske službe, kot tudi probleme in izzive, s katerimi se v sodobni družbi srečujejo arhivi, čuvaji arhivskega gradiva kot edinstvene in neponovljive kulturne dediščine.

Kongres sta s slavnostnim in pozdravnim nagovorom odprla direktor Arhiva Unsko-Sanskega kantona Fikret Midžić in predsednik Arhivskega združenja BiH Sejdaliya Gušić. Vsem udeležencem sta predstavila publikacije bosansko-hercegovskih arhivov, nato smo se udeležili odprtja razstave z naslovom »Bihać – urbana identiteta mesta«.

Naslednji dan se je začela prva plenarna seja s temo »Država, politika in arhivi«. Kot prvi predavatelj je nastopil Izet Šabotić iz Arhiva Tuzelskega kantona s prispevkom »Arhivi, tranzicija, politika, etika«. Prispevek je močna kritika trenutnega stanja na področju arhivistike in arhivov. V svojem referatu pravi, da so arhivi postali informacijski centri s širokim spektrom funkcij, ki so potrebne državi, družbi in posamezniku. Glede na to se postavlja vprašanje, koliko se država in družba zavedata vloge in pomena arhivov. Bosansko-hercegovska tranzicijska izkušnja, po besedah Šabotića, kaže, da se ju sploh ne zavedata. Daytonska ureditev države je prinesla zakonodajo, tudi arhivsko, na več ravneh. Močan vpliv politike in nesoglasje znotraj arhivske stroke pa so prinesli nepopolne rešitve, ki ne bodo mogle ostati. Sprejeti so arhivski predpisi na vseh ravneh oblasti (kantonalni, entitetni, federalni). Njihove glavne značilnosti so pomanjkljivost, konservativnost, terminološka neenakost in medsebojna neuskkljenost. Zato je arhivska mreža nepopolna, strokovni razvoj pa je zastal. Politični vpliv je viden tudi pri namenskih finančnih sredstvih, kajti ta se dodeljujejo na podlagi prijateljskih, strankarskih in podobnih povezav in ne na podlagi in z namenom razvoja in krepitve arhivske službe in ohranitve arhivskega gradiva kot kulturne dediščine. Na koncu svojega prispevka poziva k obratu v miselnosti in prepričanju, poziva, naj prevlada le interes arhivske stroke in da se je potrebno učiti od boljših od sebe in stremeti h konkretnim rezultatom.

Tudi Azem Kožar s Filozofske fakultete v Tuzli se je s svojim prispevkom »O nekaterih prednostnih nalogah razvoja arhivske dejavnosti v BiH« obregnil ob politični vpliv na arhivistiko in arhive ter neurejeno

arhivsko zakonodajo v državi. Predstavil je pregled ustanovitve, organizacije ter dela arhivov. Kot temeljna vprašanja, ki jih je nujno treba rešiti, je izpostavil vzpostavitev učinkovite arhivske mreže, zagotovitev primerne arhivskega prostora in arhivske opreme, sprejemanje primernih pravnih predpisov, arhivskih normativov in standardov, vprašanja zaščite, ohranjanja, urejanja in obdelave, vrednotenja in uporabe dokumentarnega in arhivskega gradiva ter kadrovske vprašanje v arhivih in pri ustvarjalcih, javnopravnih osebah.

Naslednji predavatelj, Ivo Orešković, nekdanji direktor Državnega arhiva v Dubrovniku, je nastopil s prispevkom »Zgodba o Kulinu – dvojna merila politike (ko stroka cvili, reži in laže)«. Prispevek se je dotikal Listine Kulina bana iz leta 1189, ki je sicer najstarejši ohranjen dokument, ki ga je bosanski vladar izdal, obenem pa je najstarejši ohranjen državni dokument v slovanskem jeziku.⁵ V Dubrovniku sta ohranjena dva izvoda listine, tretjega pa je v 19. stoletju odnesel takratni ruski diplomat Jeremije Gagič. Leta 2009 je dubrovniški arhiv z dovoljenjem direktorja posodil en izvod listine za razstavo Zemaljskemu muzeju v Sarajevu. Ker minister za kulturo s tem ni bil seznanjen, je direktorja arhiva odstavil.⁶ Nastop je bil obtožujoč za stroko in zelo čustveno obarvan.

Zdenka Semlič Rajh iz Pokrajinskega arhiva Maribor je predstavila prispevek z naslovom »Arhivi in etika«. Na podlagi podrobnega pregleda etičnega kodeksa arhivistov je predstavila zelo pomemben zaključek: kot etično in moralno obnašanje je opredeljeno vse tisto, kar je dobro za ljudi in stvari. Zato za arhivistiko, po besedah Semlič Rajhove, lahko rečemo, da je etično in moralno vse tisto, kar je dobro za ohranjanje arhivskega gradiva, ki predstavlja kulturno dediščino in spomenike kulture ter tisto, kar je dobro za vse ljudi, ki so imeli kakršen koli stik z arhivskim gradivom in arhivskim poklicem.

Dražen Kušen iz Državnega arhiva v Osijeku je obravnaval javno arhivsko službo in nevarnosti komercializacije. Poudaril je, da problemi usmeritve in financiranja stroke zahtevajo veliko strokovno in politično resnost pri nadaljnjih odločitvah in postopkih. Andrej Rodinis iz Arhiva Bosne in Hercegovine je predstavil potek publiciranja arhivskega gradiva.

V nadaljevanju je Peter Pavel Klasinc z Mednarodnega inštituta arhivske znanosti v Trstu in Mariboru predstavil elemente magistrskega študija arhivistike. Po njegovih besedah je študij arhivistike in dokumentologije potreben, ker so vse bolj potrebna nova znanja v zvezi s problemi poslovanja z dokumentacijo. Slovenija in širši prostor nujno potrebuje ta študijski program, ki podpira drugačno, bolj trajnostno in odgovorno

odločanje, to pa je ključnega pomena za odnos do obvladanja poslovanja z arhivskim in dokumentarnim gradivom, v vsakem primeru pa nova in dopolnilna znanja za arhivsko strokovno delo v profesionalnih arhivih in arhivskih službah pri ustvarjalcih arhivskega in dokumentarnega gradiva, ne oziraje se na to, v kakšnih oblikah in načinih je dokument zapisan.

Milena Popović Subić iz Arhiva Vojvodine iz Novega Sada je govorila o obstoju arhiva kot izrazu politične volje. V svojem prispevku je predstavila pregled vsebin tistih predpisov, ki se nanašajo na kulturne dejavnosti, saj so arhivi v zakonodaji postavljeni v ta okvir. Na koncu je poudarila, da arhivsko gradivo nastaja v procesu uresničevanja javnopravnih in zasebnopravnih interesov njegovih ustvarjalcev in ne iz navdiha. In to je tisto, kar ločuje arhivistiko od drugih kulturnih dejavnosti. Določena je z interesi ustvarjalca. Tudi v postopku sprejemanja predpisov, ki se nanašajo na dejavnost arhivov, morajo arhivi prevzeti aktivnejšo vlogo. Tudi sodelovanje arhivov in ustvarjalcev mora biti stalno, prek vseh institucionalnih oblik ter z večjim angažiranjem strokovnega združenja.

Mario Stipanović iz Hrvaškega državnega arhiva v Zagrebu je govoril o vplivu politike na dejavnost Zemaljskega arhiva v Zagrebu na prehodu iz 19. v 20. stoletje. Zaključke, ki jih je podal, bi z lahkoto pripisali današnjemu času. Pravi, da je bila visoka raven političnega vpliva na delo Zemaljskega arhiva in arhivske stroke na Hrvaškem popolnoma zgrešena smer. Enak je bil politični vpliv na vse oziroma na večino državnih institucij. Popolni neurejenosti zakonskih predpisov je botrovala izključno politična odgovornost.

Prvi sklop predavanj se je končal s prispevkom Ivane Posedi iz Državnega arhiva v »Varaždinu, ki je obravnavala odnos« do ustvarjalcev, ki arhivu zagotavljajo delovni prostor.

Druga plenarna seja z naslovom »Arhivi in informacijsko okolje« se je začela z nastopom Vlatke Lemić iz Hrvaškega državnega arhiva s prispevkom o arhivih in informacijskem okolju: mreženje, interoperabilnost in sodelovanje. Govorila je o svetovnem trendu ter tudi o potrebi, da bi bili arhivi odprti širši javnosti. Kot primerjavo je predstavila različne spletne portale in objavljeno arhivsko gradivo na teh straneh, monasterium.net, matricula.online.eu, icarus.net, APENet – Archives Portal Europe network ter prikazala sodelovanje hrvaških arhivov s spletnim portalom europeana.eu.

Danijela Branković iz Arhiva Vojvodine je obravnavala vprašanje arhivov v virtualnem svetu, in sicer modernizacijo arhivov kot odgovor na informacijske zahteve uporabnikov. Opozorila je na nezadostno informacijsko znanje arhivistov na eni strani in na nepoznavanje arhivistike informacijskih strokovnjakov na drugi strani.

Nada Čibej iz Pokrajinskega arhiva Koper je v svojem prispevku »Enotni ali poenoteni informacijski sistem/i v arhivih« analizirala vprašanje poenotenja

⁵ Več o listini glej: Škoro, Aida, Gost Radin, 2005.

⁶ <http://www.slobodnadalmacija.hr/Spektar/tabid/94/articleType/ArticleView/articleId/5252/Default.aspx> (20. 10. 2013)

informatijskega sistema. Katere so prednosti in katere so slabosti posameznih rešitev? Kot odgovor je obravnavala vprašanje interoperabilnosti in arhivske konvergenca. Svoj nastop je končala s pozivom, da arhivisti ne smemo dovoliti, da nam strokovnjaki IT definirajo in tako usmerjajo arhivsko delo. Spomnila in opomnila nas je, da je informacijska tehnologija naša podpora.

Branka Molnar iz Državnega arhiva Zagreb nam je predstavila projekt SERSCIDA in se dotaknila vprašanja arhivov raziskovalnih podatkov na področju družbenih ved. Cilj projekta je podpreti vzpostavljanje arhiva podatkov za področje družbenih ved v državah zahodnega Balkana, prepoznati potenciale in infrastrukturo ter spodbujati razumevanje in podporo politikam odprtega dostopa preko političnih akterjev.

Nena Maslo iz Urada visokega predstavnika je predstavila ustanovitev in razvoj Urada visokega predstavnika (Office of the High Representative oz. OHR) kot zgodovinski zapis delovanja te mednarodne institucije. Ustanovljen je bil na podlagi leta 1995 podpisanega Sporazuma o miru v Bosni in Hercegovini, t. i. Daytonskega sporazuma. Njegova naloga je nadzirati implementacijo mirovnega sporazuma v praksi in koordiniranje dejavnosti mednarodnih civilnih organizacij in agencij, ki delujejo v državi. Arhiv OHR-a je bil ustanovljen leta 2005 in hrani javno prosto dostopno arhivsko gradivo ter arhivsko gradivo zaupne narave. Javno arhivsko gradivo na papirju bo predano v hrambo Državnemu arhivu BiH, arhivsko gradivo zaupne narave pa bo shranjeno v veleposlaništvu Kraljevine Španije. Španija je namreč določena za interesnega zastopnika OHR-a. Leta 2007 je bilo celotno arhivsko gradivo digitalizirano in poslano v Arhiv OSA v Budimpešto. OSA arhiv je del Srednjeevropske univerze, ki jo financira George Soros. Zbirka OSE je usmerjena na obdobje po drugi svetovni vojni, zgodovino nekdanjih komunističnih držav, človekove pravice in vojne zločine. Ob koncu prispevka so bili burni komentariji, da je rezultat tega drobljenja arhivskega gradiva pravzaprav rezultat neurejene arhivske zakonodaje in šibkosti arhivske stroke. Potem se je začela diskusija z vsemi temami in na podlagi diskusije so bili zadnji dan sprejeti tudi sklepi kongresa. Komisija za sklepe drugega kongresa arhivistov Bosne in Hercegovine (sestavljali so jo dr. Izet Šabotić, dr. Peter Pavel Klasinc, dr. Andrej Rodinis, mr. Bojan Stojnić) so sprejeli: v obdobju tranzicije bosansko-hercegovske družbe je viden močan vpliv in prisotnost politike na arhivsko dejavnost v Bosni in Hercegovini. To je privedlo do številnih anomalij, ki so se pokazale v arhivski zakonodaji, statusu ustanov, arhivski mreži, kadrovski in materialni krepitvi ter drugih delih stroke in vplivale nanje. Zato arhivi podpirajo tista stališča v odnosih politike (države) in arhiva, pri katerih je zajeta večja strokovna in organizacijska avtonomnost in avtoritativnost arhiva, zasnovana na spoštovanju osnovnih načel in principov arhivistike, promocija arhivskih znanj in dohitevanje

arhivskih služb držav razvitega sveta. Nujno potrebno je sprejeti strategijo razvoja arhivske dejavnosti, posebno pozornost posvetiti zaščiti arhivskega gradiva v nastajanju, vključno z arhivskim gradivom iz obdobja vojne (1992–1995). Treba je vzpostaviti arhivsko mrežo na celotnem prostoru države ter oblikovati usklajeno in kompatibilno zakonodajo. Treba si je zelo prizadevati pri izobraževanju in za nenehno dodatno usposabljanje arhivskih strokonjakov. V arhivih bi bilo potrebno spodbujati mlajše arhiviste za podiplomski študij arhivistike. Nenehno in nepretrgoma se bo potrebno prizadevati za depolitizacijo, deetatizacijo, profesionalizacijo in demokratizacijo arhivske stroke. Prav tako si bo treba prizadevati za uresničevanje potrebnih strokovnih, kadrovskih, materialnih in izobrazbenih možnosti za proces informatizacije arhivskih institucij ter krepiti medarhivsko in mednarodno sodelovanje.

Gostitelji so nas popeljali na sprehod po mestnem jedru in ob zeleni Uni smo si nekateri privoščili bosansko kavo, drugi pa kaj bolj osvežilnega. Tudi slavnostna večerja drugi dan kongresa je bila zelo prijetna in je le še okrepila dobre odnose in prijateljstva med arhivisti iz različnih arhivov in predvsem iz različnih držav.

Aida Škoro Babić

»Gemeindearchive – eine unverzichtbare Quelle lokaler und regionaler Geschichte«. Ein Bericht über den 5. Steirischen Archivtag am 12. Juni 2013

Im Jahr 2009 veranstaltete das Steiermärkische Landesarchiv erstmals einen Steirischen Archivtag. Dabei ging man seitens des Landesarchivs von der Überlegung aus, Mitarbeiterinnen und Mitarbeitern steirischer Archive – zumindest einmal im Jahr – eine Plattform zu bieten, auf der Probleme und aktuelle Fragestellungen, aber auch Entwicklungen und Trends im Archivwesen, diskutiert und Kontakte zwischen den einzelnen Institutionen intensiviert werden können.

Der erste Archivtag im Juni 2009 war Fragen der Bestandsbildung und Bestandserhaltung gewidmet. 2010 wurden unter dem Titel *Archiv zwischen Benützerwünschen und Recht*, Aspekte des Schutzes und der rechtlichen Grenzen der Nutzung von Archivbeständen, Fragen des Datenschutzes, Möglichkeiten der Forschung in kirchlichen Archiven der Steiermark und Rechtsfragen im Archiv am Beispiel der österreichischen Archivgesetze diskutiert. Die Archivtage der Jahre 2011 und 2012 waren dem Thema Archiv und Photographie gewidmet.

Im Fokus des 5. Steirischen Archivtages am 12. Juni 2013 standen die Gemeindearchive. Der Anlass für die Beschäftigung mit dieser Thematik war die derzeit in der Steiermark durchgeführte Verwaltungsreform,

*Ehrengäste und Referentinnen und Referenten:
Dr. Borut Batagelj (Zgodovinski Arhiv Celje),
Landesarchivdirektor i. R. Hofrat Dr. Gerhard Pferschy
(StLA), Direktor Mag. Bojan Cvefvar (ARS), Hofrätin
Dr. Ingrid Koiner (Graz), Landesamtsdirektor Hofrat
Mag. Helmut Hirt, Landtagspräsident Franz Majcen,
Mag. Simone Drechsel (Bregenzerwaldarchiv),
Dr. Elke Hammer-Luza (StLA),
Dr. Gernot Peter Obersteiner (StLA)*

die auch zu einer Reduktion der Zahl der steirischen Gemeinden führen wird. Nach Abschluss der Reform (1. Jänner 2015) soll es statt bisher 539 nur noch 285 steirische Kommunen geben. Die Erfahrungen früherer derartiger Fusionen zeigen, dass dabei gerade das historische Schriftgut von Gemeinden in Gefahr und sein Erhalt auf Dauer nicht garantiert ist. Selbst große kommunale Einheiten gingen sorglos mit den historischen Archiven und Altregistraturen um, wie das Beispiel der Stadtgemeinde Graz zeigt, wo etwa bei der Eingemeindung der Grazer Umlandgemeinden im Jahr 1939 deren Archivbestände nicht auf Dauer gesichert wurden. Nachdem schon ein Großteil des historischen Grazer Stadtarchivs im 19. Jahrhundert durch unsachgemäße Aufbewahrung in Verlust geraten war, war dies der zweite Überlieferungsbruch im Schriftgut der zweitgrößten Stadt Österreichs. Auch bei anderen, größeren und vor allem aber bei kleine(re)n steirischen Kommunen kam es zu ähnlichen Überlieferungsbrüchen.

Vor dem Hintergrund des laufenden Reformprozesses, der eine wesentliche Veränderung der Struktur der steirischen Gemeinden mit sich bringen wird, schien eine Beschäftigung mit dem kommunalen Schriftgut geboten, vor allem auch der Hinweis auf die Bedeutung dieser Quellen für die Lokal- und Regionalgeschichte. Fragestellungen und Herausforderungen im Umgang mit diesem Schrift- und Archivgut, seine Sicherung und Verwahrung sollten daher aus unterschiedlichen Perspektiven behandelt und zudem mögliche Lösungen für gemeindeübergreifende Kooperationen bei der Sicherung dieses Schriftgutes geboten werden.

*Der Präsident des Landtages Steiermark Franz Majcen
bei seinem Grußwort*

Die Verwaltung des kommunalen Schriftgutes ist durch die Allgemeine Gemeindeordnung geregelt. Gemeinden regeln daher die Verwaltung ihres Schrift- und Archivgutes im eigenen Wirkungsbereich. Ein Zugriffsrecht staatlicher Archive (Staats- oder Landesarchiv) besteht nur im Rahmen des Archivschutzes. Kommunalarchivgut ist – wie auch dem am 12. Juni 2013 beschlossenen Steiermärkischen Landesarchivgesetz zu entnehmen ist – »in einem eigenen oder gemeinsam geführten kommunalen Archiv zu archivieren, wobei insbesondere sicherzustellen ist, dass sich die Räumlichkeiten für die Verwahrung von Archivgut eignen«. Eine Verwahrung von Kommunalarchivgut im Landesarchiv ist möglich. Der entsprechende Passus im Archivgesetz führt dazu jedoch aus: »Ist eine fachgemäße Verwahrung ... in einem kommunalen Archiv nicht möglich oder mit unverhältnismäßig hohen Kosten verbunden, kann das Kommunalarchivgut dem Landesarchiv zur Übernahme angeboten werden. Die Übernahme und Archivierung durch das Landesarchiv erfolgt nach Maßgabe vorhandener Ressourcen. Kommt es zu einer Übernahme durch das Landesarchiv, geht das Kommunalarchivgut in das Eigentum des Landes über und unterliegt den Bestimmungen des ... [Steiermärkischen Landesarchiv]Gesetzes.«⁷

Der diesjährige Archivtag wurde vom Landesarchiv in Kooperation mit dem Verein zur Unterstützung des Steiermärkischen Landesarchivs, des Verbandes der österreichischen Archivarinnen und Archivare, des Verbandes der österreichischen Kommunalarchive, des Steirischen Gemeindebundes und der Historischen Landeskommission ausgerichtet und fand am 12. Juni 2013 unter dem **Titel »Gemeindearchive – eine unverzichtbare Quelle lokaler und regionaler Geschichte«** im Steiermärkischen Landesarchiv statt.

⁷ Vgl. das Steiermärkische Landesarchivgesetz auf: http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Lgbl/LGBl_ST_20130612_58/LGBl_ST_20130612_58.pdf (14.06.2013).

Der Einladung waren rund 70 Personen, darunter auch Archivarinnen und Archivare aus den Nachbarbundesländern Burgenland und Kärnten sowie aus Slowenien gefolgt, unter diesen der Direktor des Archivs der Republik Sloweniens (ARS) Mag. Bojan Cvefcar und der Direktor des Historischen Archivs von Cilli/Celje Dr. Borut Batagelj.

Im ersten Vortrag der Tagung skizzierte der Direktor des Steiermärkischen Landesarchivs Dr. Josef Riegler die Bedeutung des kommunalen Schriftgutes als historische Quelle und konkretisierte dies an Beispielen, die insbesondere für die Darstellung von lokalgeschichtlichen Arbeiten von Bedeutung sind.

Dr. Elke Hammer-Luza, die im Steiermärkischen Landesarchiv die rund 2.000 Nachlässe, Familien-, Herrschafts-, Kloster- und kommunalen Archive betreut, bot einen historischen Rückblick auf die Gemeindearchive im Steiermärkischen Landesarchiv. Schon Erzherzog Johann hatte bei der Gründung des heutigen Universalmuseums Joanneum die Sammlung von »Geschichtsdenkmälern« angeregt, unter denen auch schriftliche Quellen verstanden wurden. Eine systematische Erfassung von Kommunalarchiven und eine aktive Akquisitionspolitik waren allerdings erst im letzten Drittel des 19. Jahrhunderts unter dem ersten Landesarchivdirektor Josef von Zahn möglich. Während seines Direktorats konnten die historischen Bestände bedeutender steirischer Städte und Märkte für das Archiv gesichert werden, u. a. die Archive der Stadt Bruck an der Mur, von Vordernberg oder Aussee. Auch unter Zahns Nachfolger Anton Mell wurde versucht, Kommunalarchivgut auf Dauer – insbesondere durch Übernahme in das Landesarchiv – zu sichern. Der Erste Weltkrieg und die politisch und wirtschaftlich schwierige Zwischenkriegszeit hinderte jedoch eine konsequente Umsetzung dieser Ziele. Auch nach 1945 wurden wiederholt Versuche unternommen, kommunales Archivgut zumindest zu erfassen, allerdings mit bescheidenem Erfolg. Eine geordnete Verwahrung der Gemeindearchive in Landgemeinden, wo sich die Gemeindekanzlei zumeist im Haus des Bürgermeisters und das Schriftgut zumeist in einem Schrank befanden, der von Amtsträger zu Amtsträger weitergegeben wurde, war problematisch, die Verluste dementsprechend. Einer Übernahme von Archivgut steirischer Kommunen im großen Stil ins Landesarchiv standen zudem mangelnde personelle und finanzielle Ressourcen der Archivverwaltung entgegen.

Ein Modell für eine geordnete Verwahrung von kommunalem Schriftgut präsentierte Mag. Simone Drechsel, Archivarin des Vorarlberger Bregenzerwaldarchivs. Diese Institution wurde Mitte der 1980er-Jahre vom Heimatpflegeverein Bregenzerwald gegründet, mit dem Ziel »Archivalien ... aus dem Raum Bregenzerwald ... aufzunehmen, zu ordnen und für private und wissenschaftliche Zwecke zur Verfügung zu stellen«. Bis über die Jahrtausendwende hinaus wurde das Archiv ehrenamtlich betreut. Im Jahr 2004 beschritt

Eröffnung des 5. Steirischen Archivtages durch Landesarchivdirektor Hofrat Dr. Josef Riegler

man auf Betreiben der »Regionalentwicklung Bregenzerwald GmbH« neue Wege. Der Heimatpflegeverein übergab sämtliche von ihm gesammelten Archivalien als Dauerleihgabe an das neugegründete Bregenzerwaldarchiv. Die Finanzierung des Archivs erfolgt durch 24 Gemeinden des Bregenzerwaldes, Landes- und EU-Mittel. Die Bestände werden seit 2008 von einer hauptamtlichen Archivarin betreut. Heute versteht sich das Archiv als »Gedächtnis der Verwaltung und als Gedächtnis der Region«. Zu diesem Zweck sollen »die Akten der Gemeindeverwaltungen an einem zentralen Ort zusammengeführt und öffentlich zugänglich gemacht« sowie »privates Schriftgut und audiovisuelle Medien (Fotos, Filme, Interviews) im Original oder in Kopie gesammelt werden«. Die Hauptaufgabe des Archivs besteht derzeit in der Aufarbeitung der Bestände des seinerzeitigen Heimatpflegevereins und in einer aktiven Bestandserweiterung. In den kommenden Jahren soll jährlich das Archivgut von einer oder zwei Mitgliedsgemeinden aufgearbeitet werden.⁸

Im letzten Vortrag der Tagung beschäftigte sich Dr. Gernot Peter Obersteiner (StLA) mit der Aktenverwaltung in Gemeinden und [den] rechtlichen Grundlagen von Gemeindearchiven, deren Verwaltung durch die Gemeindeordnung geregelt ist. Er bot dabei einen historischen Überblick über staatliche Maßnahmen und Bestimmungen einer geordneten Aktenführung und -ablage (Geschäfts- und Kanzleiordnungen) seit der Neuzeit mit Schwerpunkten im 19. und 20. Jahrhundert. Im zweiten Teil seines Vortrags widmete er sich den konkreten Bestimmungen für das Schriftgut von Gemeinden, für die zu Beginn der 1950er-Jahre ein sog. Einheitsaktenplan entworfen wurde, auf Basis dessen eine geordnete und effiziente Schriftgutverwaltung in den Kommunen erfolgen sollte.

⁸ Zum Bregenzerwaldarchiv vgl.: <http://www.regiobregenzerwald.at/bregenzerwaldarchiv.html> (Abfrage vom 14. Juni 2013).

Die einzelnen Vorträge waren von regen Diskussionen begleitet, in denen vor allem die Vertreterinnen und Vertreter steirischer Gemeinden das Landesarchiv um Hilfestellungen bei der Bewertung von Schriftgut ersuchten. Vom Landesarchiv wird bis Ende des Jahres eine schriftliche »Handreichte« erstellt werden, die eine erste Hilfestellung bei der Ordnung und Bewertung von kommunalen Schriftgut bieten und insbesondere aber auch Grundsätze eines sorgsamem Umganges mit Archivgut enthalten wird. Im Rahmen seiner personellen Möglichkeiten wird das Landesarchiv auch beratend tätig sein.

Peter Wiesflecker

Delavnica, namenjena spoznavanju reševanja poplavljenih fotografij, Zagreb, julij 2013

Gettyjev konservatorski inštitut iz Los Angelesa (Getty Conservation Institut, GCI) in Hrvaški državni arhiv iz Zagreba sta organizirala delavnice, namenjene reševanju poplavljenih fotografij. Potekale so od 15. do 26. julija 2013 v prostorih konservatorskega in restavratorskega oddelka Arhiva, saj so prostori zelo dobro opremljeni z napravami za opravljanje konservatorske in restavratorske dejavnosti.

Gettyjev konservatorski inštitut je bil glavni organizator že prejšnjega, prvega, in zdajšnjega nadaljevalnega drugega niza izobraževanj, namenjenih fotografiji.

Cilj letošnjih, prvih delavnic, je bil udeležence naučiti, kako reševati različne fotografije, ki so bile poplavljenе in nato zamrznjene. S teoretičnim in praktičnim delom smo udeleženci spoznali, kako to delo poteka.

Glavna kriterija, po katerih smo bili udeleženci izbrani, sta bila: osnovno poznavanje izdelovanja, sestave in razvoja fotografije ter najmanj pet let delovnih izkušenj pri konserviranju in restavriranju papirja. Udeleženci smo bili iz Avstralije, Bolgarije, Češke, Hrvaške, Irske, Japonske, Madžarske, Poljske, Romunije, Slovaške, Slovenije in Velike Britanije.

Profesorice, ki so delavnico vodile, pa so imele bogate pedagoške izkušnje in so bile priznane strokovnjakinje na področju konserviranja in restavriranja fotografij. Jana Križanova je izredna profesorica za konserviranje in restavriranje fotografij na oddelku za Restavratorstvo na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje v Bratislavi. Poleg tega je dejavna še na področju nedestruktivnih raziskav ročno barvanih fotografij in posameznih barv v sodelovanju z Gettyjevim konservatorskim inštitutom v Los Angelesu in Fakulteto za tehnologijo na oddelku za kemijo in tehnologijo hrane v Bratislavi. Nedavno je tudi doktorirala s tega področja. Bila je tudi profesorica na že omenjenem prvem nizu izobraževanj.

Barbara Lemmen je konservatorica in restavratorica za fotografije v Centru za konserviranje likovne umet-

nosti in zgodovinskih artefaktov (The Conservation Center for Art and Historic Artifacts, CCAHA) v Philadelphii, v Pensilvaniji. Po pridobljenem magisteriju na Univerzi v Delawaru (The Winterthur / University of Delaware Program in Art Conservation, WUDPAC) leta 1991 tam tudi poučuje konserviranje in restavriranje fotografij. Izkušnje je pridobila tudi kot zasebna konservatorica in restavratorica za fotografije med letoma 1993 in 2001 v New Hampshiru. Predvsem pa je bila vodja in profesorica številnih mednarodnih delavnic po svetu na področju fotografije. Še posebej se je zanimala za reševanje poplavljenih fotografij. Bogate izkušnje je pridobila z reševanjem fotografij po orkanu Katrina leta 2005 v Združenih državah Amerike.

Debra Hess Norris je vodja oddelka za restavratorstvo likovne umetnosti na Univerzi v Delawaru, WUDPAC, tam pa je tudi poučevala konserviranje in restavriranje fotografij. Od leta 1985 pa do sedaj je napisala več kot 30 člankov in knjig, ki se nanašajo na konserviranje in restavriranje, načrtovanje za reševanje ob nesrečah, na številna etična vprašanja in izobraževanje o fotografiji. Vodila je več kot sto delavnic o fotografiji po vsem svetu in poučevala na njih. Največ zaslug ima tudi za zbran denar za izobraževanje konservatorjev in restavratorjev na delawarski univerzi.

Tram Vo je po pridobljenem magisteriju iz konserviranja in restavriranja fotografij na Univerzi v Delawaru (WUDPAC) od leta 2001 delala kot zasebna konservatorica in restavratorica za številne galerije, muzeje in zasebnike po vsej Severni Ameriki. Od leta 2010 je zaposlena na Gettyjevem konservatorskem inštitutu kot konservatorica in restavratorica za fotografije in projektni management, saj vodi veliko delavnic o konserviranju in restavriranju fotografij povsod po svetu in na njih poučuje. Bila je tudi profesorica v prvem nizu izobraževanj.

Prve tri dni smo intenzivno prepoznavali raznovrstne fotografije, značilne za 19., 20. in 21. stoletje, tako pozitivov kot negativov. Poleg značilnosti za posamezne fotografije smo prepoznavali še poškodbe in spoznavali vzroke zanje. Prepoznali smo te fotografije: ferotipije, kolodijeve (sijaj in mat), albuminove, pla-

tinotipije, srebrovo-želatinske črno-bele, cianotipije, solne fotografije, polaroide, diapozitive, digitalne tiske, fotomehanečne fotografije: poltonske postopke, fotokrome in kolotipije, negative: srebrovo-želatinske negative na steklu, albuminove negative na steklu in papirju, solni negativ na papirju (ali kalotipija), povoščen negativ na papirju Gustava Le Graya, kolodijev negative na steklu, acetatne in nitratne negative in srebrovo-želatinske črno-bele in barvne negative na poliestrskem zvitem filmu. Fotografije smo prepoznavali vizualno, s pomočjo lup (s 30- do 100-kratno povečavo) in z drugimi metodami, kot je na primer test s kapljo vode. Pri vizualni prepoznavi je bilo potrebno imeti veliko znanja o izdelavi posamezne fotografije, ne nazadnje pa tudi, kako je katera fotografija videti, kakšne barve in odtenke ima, kdaj so jih izdelovali, kakšni so njeni robovi, kako debeli so nanosi plasti in koliko plasti imajo različne fotografije.

Debra Hess Norris je imela drugi dan niz predavanj na simpoziju z naslovom *Celostna materialna zaščita za raznovrstne fotografije*. Namenjena so bila širšemu krogu poslušalcev. Poleg nas, petnajstih udeležencev delavnic, so bili na simpoziju tudi drugi poslušalci, predvsem iz Hrvaške. Simpozija se je udeležila tudi sodelavka Stanka Grkman.

Predavanje je začela o zgodovini, razvoju in sestavi analognih, fotomehanečnih, malo pa tudi digitalnih fotografij. Nadaljevala je z glavno temo Kako ljudem predstaviti, da bodo doumeli in razumeli neprecenljivost fotografije kot pričevalke zgodovine na svojevrstni način. Povedala je, da moramo:

- povečati in širiti znanje o fotografiji, se o njej pogovarjati in razpravljati, ker je fotografija zgodovinski dokument in globlje povezuje kulture med seboj kot drugi dokumenti; treba jo je povelječevati in vključiti v širšo javnost,
- posebej moramo poudariti, da je fotografija zaradi svoje občutljivosti zelo ogrožena, biti moramo zaskrbljeni zaradi obstojnosti, zato je pomembno poznati razlike, narediti časovno razporeditev in poudariti, zakaj je to pomembno,
- vključiti temo, kako materialno poskrbeti za domače, družinske fotografije, na primer: paziti moramo na ustrezno vlago in temperaturo, vedeti, kako svetloba vpliva na fotografijo, v kakšnih mapah in škatlah jih hraniti, pa tudi, da lahko naredimo in uporabimo kopije, in kako pravilno ravnati z originalom,
- splošni načrt za celostno materialno zaščito za fotografije mora imeti: oceno stanja (moramo jih redno kontrolirati), imeti navodila za ravnanje z njimi, imeti navodila za razstavljanje, poudariti, kako svetloba vpliva na fotografije, kako reagirati in biti pripravljen ob nevarnostih in nesrečah,
- splošni načrt za reševanje poplavljenih fotografij mora zajeti: ali je na voljo prostor in čas ter jih čim hitreje posušiti, jih skrbno dokumentirati, nekatere

bodo postale lepljive in lahko razpadejo, prepoznati posamezne vrste fotografij, narediti duplikate za negative in pozitivne, ki so veliko v uporabi, v skladiščih negative ločiti od pozitivov, pri urejanju je potrebno upoštevati standarde za izbiro ustreznih ovojev in škatel glede na vrsto fotografije in določiti restavriranje poškodb,

- nazadnje je predstavila še prednostne naloge za konserviranje in restavriranje: aktivna plesen, odstopanje vezivne plasti, lepilni trakci, lepila iz elastičnih polimerov v raztopini (angl. Rubber cement), preperela, razpadajoča osnovna ali sekundarna podlaga, saniranje razbitih fotografij na steklu, poškodovane fotografske albume je treba zamenjati ter stabilizirati dagerotipije, ambrotipije, ferotipije in barvne fotografije.

Še isti dan je Igor Kozjek, konservator in restavrador iz Hrvaškega državnega arhiva, predstavil odlično konservatorsko in restavratorsko delo na starejši Laforestovi kameri in torbo za prenašanje, narejeno po meri (iz fondov Hrvaškega državnega arhiva). Martina Bagatin, prav tako konservatorica in restavratorica iz Hrvaškega državnega arhiva, pa je med delavnicami predstavila še, kako je konservirala in restavriralala Laforestove poškodovane (raztrganine in manjkajoči deli) albuminove fotografije.

Reševanje poplavljenega gradiva

Dva dneva poplavljene raznovrstne fotografije (naštete so zgoraj) in druge pisarniške papirje v trgovinski kartonski škatli smo odstranili iz vode. Ker niso bile umazane, smo vsako posebej odstranili iz škatle in položili na pripravljene površine za sušenje in jih posušili na zraku. Med reševanjem smo prepoznavali vrste fotografij in jih dokumentirali. Ugotovili smo, da je malo fotografij poškodovanih, acetatni negativni pa so bili zelo poškodovani. Tiste fotografije, ki so ležale med barvnimi pisarniški papirji, so imele barvne madeže. Poškodovanim fotografijam smo nato določili postopke konserviranja in restavriranja.

V zelo umazani vodi poplavljene fotografije in fotografski album (iz viktorijanskega obdobja), na katerem se je razvila še plesen, smo odstranili iz vode. Vrhnje fotografije v fotografskem albumu niso bile poplavljene in jih ni bilo potrebno oprati v vodi. Vse druge iz albuma in preostale pa smo oprali v vodi, da smo odstranili blato, zemljo in prah. Nekaterim fotografijam se je odlučila slikovna plast, nekatere so se zlepile skupaj, zato smo jih ločili in na koncu smo vse posušili na zraku. Fotografski album smo zaradi plesni na platnicah morali zavreči.

Še zamrznjenemu fotografskemu albumu smo odstranili fotografije, ki so bile nanj nalepljene z lepilom (t. i. samolepilni fotografski albumi). Vse fotografije, razen barvnega polaroida in še nekaj srebrovo-želatinskih črno-belih fotografij, so bile nepoškodovane. Folije, ki so z lica prekrivale fotografije na vrhu vsakega lista, niso poškodovale fotografij, ko smo jih odstra-

njevali. Pri odstranjevanju zalepljenih fotografij pa smo poškodovali površino strani. Vezava fotografskega albuma se je med poplavo poškodovala in razpadla.

Sveženj zamrznjenih barvnih fotografij samo pomočili v etanol in fotografije ločili, nato sprali z vodo in posušili na zraku zunaj v senci na terasi arhiva. Fotografije so bile popolnoma poškodovane. Slikovna plast je razpadla in se odluščila od papirne podlage, ta pa je ostala cela.

Reševali smo zamrznjen sveženj srebrovo-želatinskih črno-belih fotografij tako, da smo s pomočjo vode (vanjo smo pomočili čopič) vsako zunanjo fotografijo razdvojili in jih nato posušili na zraku.

Reševali smo tudi sveženj zamrznjenih barvnih fotografij, ki so bile približno tri leta zamrznjene v zamrzovalniku, ki se je poljubno odpiral in zapiral in v njega je prihajala tudi vlaga. Fotografije smo ločili z zobno nitko in jih nato posušili na zraku.

Restavriranje poškodovanih fotografij

Postopke restavriranja poškodovanih fotografij smo začeli najprej s čiščenjem površin z različnimi radirkami, čistilnimi gobicami, krpami iz mikrovlaknen in premazom za fotografije, s katerim odstranimo srebrovo zrcaljenje. Na različnih fotografijah smo odstranjevali prah, srebrov sijaj, zemljo in blato. Ugotovili smo, da so za čiščenje površin fotografij uporabne samo nekatere radirke in da je pri tem delu potrebna previdnost,

saj je slikovna plast fotografije, ki je bila prej mokra, občutljiva kot steklo.

Valovite in nagubane fotografije smo poravnali tako, da smo jih prej navlažili skozi membrano iz goretaksa, s pršenjem z destilirano vodo, v vlažilni komori ali v ročno prirejeni komori ter potem obtežene med pivniki posušili in poravnali. Zato je bilo potrebno pred restavriranjem poznati sestavo fotografij, ker nekatere ne prenesejo stika z vodo. Na primer albuminova fotografija, ki ni nalepljena na sekundarno podlago, se v stiku z vodo še naguba.

Različne fotografije smo odstranjevali s sekundarne podlage (debelejši papir ali karton) na več načinov: mehansko s skalpelom in s patulo, z vlaženjem podlage v komori, zelo mokrim pivnik papirjem, vato ali tekstilom, v vodni kopeli ali pa v kopeli acetona ali etanola. Način je bil odvisen od vrste fotografije in lepila, s katerim je bila nalepljena na sekundarno podlago. Zato smo pred vsakim postopkom prepoznali vrsto fotografije in lepila.

Z licem zlepljene različne vrste fotografij smo ločevali na različne načine, in sicer: mehansko, z namakanjem v vodi, acetonu ali etanolu, z vlaženjem, z lepilom, odvisno od tega, katere vrste fotografije so se zlepile skupaj. Na primer srebrovo-želatinski negativ na steklu, na katerega se je zlepil ovitek iz prosojnega papirja: ovitek smo odlepili tako, da smo nanj nanesli gosto metilcelulozno lepilo. Tako smo čez čas lahko

odstranili odlepljeni ovoj, ki je ostal nepoškodovan, prav tako nepoškodovan je bil negativ.

Lisičje pege in drugi madeži ter madeži, ki so nastali v stiku s pisarniškiimi barvnimi papirji med poplavo, smo belili na soncu. Fotografije smo potopili v vodo, obrnjene s slikovno plastjo navzgor, in pustili v senci in nato še na soncu vse skupaj približno uro in pol. Rezultati so bili različni, odvisni od vrste fotografije in madežev. Barvni madeži, nastali zaradi barvnih papirjev, niso izginili. Prednosti te metode, s katero odstranimo madeže in belimo papirno podlago, je, da ni potrebno uporabljati kemikalij, kot je na primer vodikov peroksid.

Polaroidna slika (ki smo jo rešili iz albuma) starejšega para je bila po poplavi in zamrznitvi popolnoma izmaličena; razpadla je v tekočo snov, ki je ostala znotraj okvirja. V etanolu smo slikovno plast odluščili od papirne podlage. Ker se je močno vihala, smo jo s čopičem dolgo časa ravnali, nato odstranili iz etanola in nalepili na tanek japonski papir ter posušili. Dosegli smo, da se je slika para pokazala do prepoznavnosti, polaroid pa je bil večji kot pred prenosom.

Acetatni negativ (to je srebrovo-želatinski negativ na acetatni podlagi), ki je bil popolnoma popokan, valovit, slika na njem je bila popačena, slikovna plast pa je odstopala, smo prenesli na novo podlago, na steklo. Najprej smo ga namočili v mešanico alkohola, vode in acetona v razmerju 2 : 1 : 2. Najprej je odstopila vrhnja antirefleksna plast, potem pa smo čez nekaj časa odstranili še želatinsko slikovno plast z acetatne podlage in prenesli na novo steklo enake velikosti. Acetatni negativ smo prepoznali z destruktivno metodo tako, da smo košček negativa držali nad majhnim plamenom. Pri gorenju acetatnega negativa se plamen ni niti povečal niti ni bil moder, to pa pomeni, da je bil negativ acetatni.

Opisane delavnice so potekale zelo intenzivno, saj je vsak opravil svoje praktično delo in prevzel še vodenje skupine. Po končanem praktičnem delu so vsak posameznik ali vodje skupin sodelovali s pogovori in diskusijami, vse pa smo skrbno zapisali na plakate. Nanje smo pisali ugotovitve, rezultate in razmišljanja, ki smo jih pridobili pri praktičnem delu.

Delati skupaj s profesoriciami, ki imajo bogate praktične izkušnje na tem področju, je vedno nekaj izjemnega. Naučila sem se, da moraš pri reševanju delati hitro, pričakovati, da je mogoče po poplavi rešiti vse fotografije, pa je nemogoče. Obnovila sem tudi praktične veščine, potrebne za prepoznavanje posameznih vrst fotografij.

Zanje in spretnosti, pridobljene na delavnici, je vedno strokoven prispevek konservatorskemu in restavratorskemu delu v našem Centru. S pridobljenim znanjem in izkušnjami pa bo naše delo še bolj opravljeno.

Druge delavnice bodo drugo leto verjetno v Narodnem muzeju v Budimpešti, kjer hranijo poleg številnih fotografij še bogato zbirko dagerotipij.

Lucija Planinc

Tretja splošna konferenca centrov virtualnih kompetenc DARIAH-EU

Petega in šestega septembra letos je bila v Kopenhavnu na Danskem tretja splošna konferenca mreže DARIAH-EU. DARIAH je kratica za Digitalno raziskovalno infrastrukturo za humanistiko [Digital research infrastructure for the arts and humanities]. Namen mreže DARIAH je povezati nacionalne, regionalne in lokalne pobude v vsem dostopno in uporabno infrastrukturo. Slovenski zastopnik v mreži je SI-DIH (<http://www.sidih.si/>). Vanj sta vključena Inštitut za novejšo zgodovino in Znanstvenoraziskovalni center SAZU.

V praksi naj bi dosegli dva cilja: (1) povezali izobraževalne in raziskovalne organizacije s področja humanistike, omogočili izmenjavo znanj, metodologij in praks med vedami; (2) ponudili orodja za obdelavo in objavo raziskovalnih podatkov in ustvarili razmere za povegljivost teh.

Prvi dve konferenci sta bili v Utrechtu na Nizozemskem (april 2012) in na Dunaju (november 2012). Na teh dveh srečanjih so se predstavniki sodelujočih držav dogovorili o splošnih usmeritvah delovanja mreže DARIAH in določili delovne skupine, ki jih je potrebno sestaviti za reševanje konkretnih tehničnih vprašanj.

Na letošnji septembrski konferenci so poročevalci predstavili delo v zvezi s tehničnimi rešitvami in predstavili tekoče projekte s področja digitalne humanistike. V okviru tega zapisa so na kratko predstavljeni teme in sklepi s konference.

Modul z naslovom »Publikacije in Open Access« je ugotovil, da tradicionalni načini objavljanja ne zadoščajo več za potrebe raziskovalcev. Obstaja tudi nevarnost »privatizacije« javnih sistemov, kot se je zgodilo letos s programom Mendeley. Projekt, prvotno zasnovan kot odprtokodna rešitev za urejanje in izmenjavo raziskovalnih prispevkov, je kupila založba Elsevier in s tem pridobila pravice za velikansko število del, ki jih raziskovalci (brezplačno) ustvarijo. Člani mreže DARIAH so se dogovorili, da bodo preučili uporabo odprtih platform, ki jih združuje portal Open Editions (<http://www.openedition.org>) in podpirajo objavo revij (<http://www.revues.org>), knjig (<http://books.openedition.org>), znanstvenih blogov (<http://hypotheses.org>) in organizacijo napovedi dogodkov (<http://calenda.org>). Kot arhiv vsebin z odprtim dostopom bo DARIAH uporabljala francoski HAL (<http://hal.archives-ouvertes.fr/>).

Modul, ki se je ukvarjal s hranjenjem podatkov, je vključeval predstavitve nemških, irskih, avstrijskih in francoskih projektov in tehnologij, ki jih ti uporabljajo.

Predstavilo se je tudi več projektov s področja digitalne humanistike. Že dalj časa trajata EHRI (European Holocaust Research Infrastructure; <http://www.ehri.project.eu/>) in CENDARI (Collaborative European Digital Archive Infrastructure; <http://www.cendari.org>).

eu). Novejša projekta sta Dixit (Digital Scholarly Editions Initial Training Network; <http://dixit.uni-koeln.de/>) in ARIADNE (Advanced Research Infrastructure for Archaeological Data Networking in Europe; <http://www.ariadne-infrastructure.eu/>). Vanj je vključen tudi slovenski Inštitut za arheologijo pri ZRC SAZU s svojimi zbirkami podatkov.

Dva modula sta se ukvarjala s tehničnimi platmi vzpostavitve raziskovalnih orodij in sta se osredotočila na snovanje nadzorovanih besedišč (controlled vocabularies) in infrastrukturo za avtentikacijo in avtorizacijo (Authentication and Authorisation Infrastructure).

DARIAH namenja pozornost tudi vprašanjem računalniškega opismenjevanja raziskovalcev. Izobraževanju posvečeni modul je predstavil kanadske izkušnje s poletnimi šolami digitalnih tehnologij (<http://www.dhsi.org/>; <http://inke.ca/>) ter evropske projekte (Oxford: <http://digital.humanities.ox.ac.uk/dhoxss/>; Benetke: http://www.unive.it/nqcontent.cfm?a_id=155151) in odprl nekatera konceptualna vprašanja.

Danski predstavniki so kot gostitelji izkoristili priložnost in udeležencem konference predstavili dejavnosti, ki pri njih potekajo v zvezi z digitalno podprtimi in digitalnimi raziskavami. Te predstavitve najboljše

prikažejo možnosti, ki jih raziskovalcem ponujajo digitalne tehnologije. Na kratko naj povzamemo le eno od predstavitev.

V projektu Muzeja Moesgård in Univerze Aarhus so računalniške tehnologije igrale odločilno vlogo pri analizi najdišča. Šlo je za prizorišče bitke v obdobju približno na začetku našega štetja. Ogromna količina človeških in drugih stvarnih ostankov je bila prevelika za obdelavo s klasičnimi metodami. Šele povezovanje prostorske analize, georeferenciranja ostankov, digitalne fotografije med samim izkopavanjem, radiokarbonskega datiranja, analize izotopov za določanje izvora bojnikov itd. in združevanje vseh teh podatkov, so omogočili interpretacijo najdišča. Predstavitve poročila je na voljo na spletnih straneh DARIAH-EU (http://dariah.eu/fileadmin/Documents/General_VCC_meeting/digital_archaeology_Alken_DARIAH.pdf) – žal brez spremnega besedila. Na istem mestu so na voljo tudi druga gradiva s konference (<http://dariah.eu/activities/GENERAL-vcc-meetings/3rd-general-vcc-meeting.html>).

Miha Seručnik